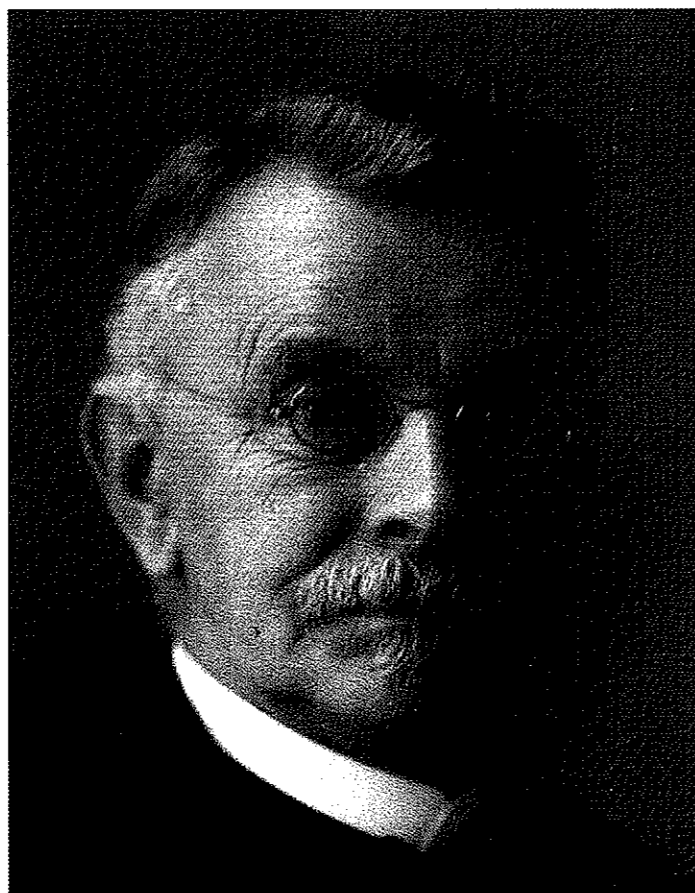

Een mop is een volksverhaal

Tekst: Theo Meder

Sommige mensen hebben een wat beperkte opvatting van wat volksverhalen zijn, en denken bij volksverhalen al snel aan lieflijke sprookjes en nostalgische sagen. Even afgezien van het feit dat sprookjes en sagen ook over akelige onderwerpen als incest en marteldood kunnen gaan, worden er een aantal genres over het hoofd gezien, zoals fabels, legenden, raadsels, broodjeaapverhalen en moppen.

De moderne volkskunde hanteert de volgende definitie: een volksverhaal is een mondelinge vertelling die voor langere of kortere tijd circuleert tussen (groepen) mensen. Volgens die definitie maken moppen dus evengoed deel uit van de mondelinge traditie. Onder 'volk' wordt niet langer de oude boerenbevolking verstaan, maar het ganse volk van Nederland, inclusief allochtonen die in het Nederlands vertellen. De mop heeft ook in Nederland een eerbiedwaardige geschiedenis: de voorlopers van de hedendaagse mop worden al volop in de middeleeuwen teruggevonden. De zogenaamde boerden zijn gewoon uitgesponnen moppen, en later worden ze kluchten genoemd (niet te verwarren met toneelstukjes). Het eerste Nederlandstalige moppenboekje heet Een Nyeuwe Clucht Boec en is gedrukt in 1554. Vele zijn er tot op de dag van vandaag gevolgd. Maar deze moppen circuleerden ook in de mondelinge overlevering. De zeventiende-eeuwse Haagse advocaat Aernout van Overbeke (1632-1674) verzamelde moppen die hij in zijn omgeving hoorde en tekende er ruim tweeduizend op. De grappige verhaaltjes (die door de Duitsers Schwankmärchen ge-

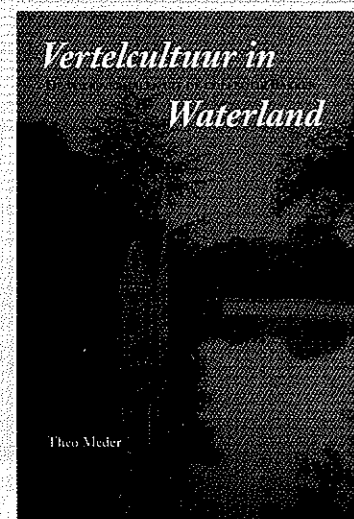

Cornelis Bakker (1863-1933)

noemd worden; kluchtsprookjes) zijn wat meer uitgesponnen dan de moppen die we nu gewend zijn. Bovendien konden die grappige verhaaltjes meerdere lachmomenten hebben. Aan het eind zat vaak wel een clou, maar dat hoefde geen dijkletser te zijn, en vaak was het ook geen korte maar krachtige punchline. Pas in de loop van de negentiende eeuw ontwikkelt zich het woord 'mop', en betekent dan zoiets als: kort grappig stukje. De moderne mop begint te ontstaan: kort en regelrecht leidend naar een compact geformuleerde uitsmijter. De

Vertelcultuur in Waterland, De volksverhalen uit de collectie Bakker in hun context (ca 1900) / Theo Meder – Aksant 2001 ;

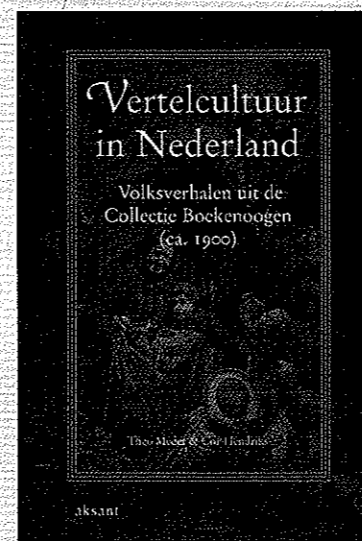
ISBN 90 6861 205 0 ; Prijs € 31,70

(1863-1933) met recht onze eerste echte veldwerker heten. Hij tekende sprookjes, sagen, grappige vertellingen en persoonlijke verhalen 'uit de volksmond' op. Bakker deed dit in zijn hoedanigheid van plattelandsarts in de gemeente Broek in Waterland en omgeving. De vertellers die hij interviewde waren zijn patiënten, doorgaans melkveehouders, boerenknechten en vissers. Bij deze eenvoudige lieden werd de verhaaltraditie geacht in zijn zuiverste vorm bewaard te zijn gebleven. In de periode 1898-1916 heeft Bakker ruim 500 verhalen opgetekend. Tijdens het vertellen maakte hij korte notities, die hij liefst dezelfde avond nog uitwerkte in de stijl zoals hij de verhalen gehoord had – soms ook in het dialect van Waterland. Hij noteerde de thans nog bekende sprookjes over Ali Baba en over Tafeltje Dekje, maar hij heeft ook de nodige sprookjes vastgelegd die tegenwoordig uit de mondelinge overlevering verdwenen zijn. De sagen die hij hoorde, gingen veelvuldig over heksen en tovenaars, over klopgeesten en spookdieren. Wat de komische vertellingen betreft, tekende Bakker zowel de traditionele grappige sprookjes als de meer moderne moppen op. In Vertelcultuur in Waterland worden de volksverhalen uit de collectie Bakker gepubliceerd. Aan de teksteditie gaat een studie vooraf naar de persoon van de verzamelaar, de vertellers en hun repertoires, en de Waterlandse vertelcultuur als geheel. Dit alles ingebed in de cultuurhistorische context van Waterland rond 1900.

Vertelcultuur in Nederland, volksverhalen uit de Collectie Boekenooogen / Theo Meder, Cor Hendriks – Aksant 2005 ;

ISBN 90-5260 182 8 ; Prijs € 39,90

Aan het eind van de negentiende eeuw kreeg de taalkundige en volkskundige Gerrit Jacob Boekenooogen (1868-1930) vanuit heel Nederland volksverhalen en volksrijmen toegezonden uit de mondelinge overlevering. Hij had hiertoe oproepen geplaatst in kranten en tijdschriften en zodoende werd hij onze eerste wetenschappelijke verzamelaar van sprookjes, sagen en moppen op nationaal niveau. In feite deed Boekenooogen hetzelfde wat de gebroeders Grimm aan het begin van de negentiende eeuw in Duitsland hadden gedaan: via correspondentie, archiefonderzoek en (in bescheiden mate ook) veldwerk trachtte hij de mondelinge verteltraditie van Nederland vast te leggen. Zijn plan om uiteindelijk ook met een groot Nederlands sprookjesboek te komen, heeft hij echter nooit kunnen realiseren. Na zijn dood is al het materiaal in het archief van het huidige Meertens Instituut in Amsterdam terechtgekomen. De volksverhalen die zijn beste informant, de arts Cornelis Bakker (1863-1933) uit Broek in Waterland, hem toezond, zijn in 2001 uitgegeven als 'Vertelcultuur in Waterland'. Het materiaal dat Boekenooogen van andere correspondenten ontving en dat hij zelf nog verzamelde, is nu bijeengebracht in 'Vertelcultuur in Nederland'. Met de studies en bronnedities 'Vertelcultuur in Waterland' en 'Vertelcultuur in Nederland' zijn de 'Kinder- und Hausmärchen van de Lage Landen' ruim een eeuw na dato dan eindelijk gepubliceerd. Vertelcultuur in Waterland, De volksverhalen uit de collectie In het Nederlandse volksverhaal-onderzoek mag Cornelis Bakker

arts Cornelis Bakker (1863-1933) uit Broek in Waterland verzamelde de moppen in een overgangstijd: hij kreeg zowel de oude kluchtsprookjes te horen als de moderne moppen. In de loop der eeuwen zien we het gevoel voor humor duidelijk veranderen. Zo werd er in de middeleeuwen nog volop gelachen om gewelddadigheden, wreedheid en uitwerpselen - dat zijn inmiddels thema's geworden die deels not done zijn, of tot de kindercultuur zijn gaan behoren. Thans worden veel moppen over heteroseksualiteit als flauw ervaren, en moeten er hardere grappen over bijvoorbeeld bestialiteit worden gemaakt om een lach op te roepen. Humor is derhalve cultuurbepaald, en moppen passen zich aan nieuwe normen en waarden, aan nieuwe maatschappelijke voorkeuren en ontwikkelingen aan. In de huidige mondelinge overlevering bloeien vooral het broodjeaapverhaal en de mop nog, althans in de cultuur van het dagelijkse leven. Soms lopen de genres een beetje door elkaar. Bepaalde broodjeaapverhalen worden dan als mop verteld of omgekeerd. Het verhaal van de kikvorsman in het verbrande bos (opgeschept en gedumpte door een blusvliegtuig boven een brand) kan als mysterieuze waarheid worden verteld en als komisch voorval. Ook de hamster die onder de nieuwe vloerbedekking wordt platgespijkerd, kan als grap of als broodje aap verteld worden. Niet iedereen is een liefhebber van moppen. Het genre valt vandaag

de dag vooral in de smaak bij mannen met een lagere en middelbare opleiding. Daar zijn ook de meeste moppentappers te vinden. Hoger opgeleiden en vrouwen hebben doorgaans wat minder met moppen: zij vinden een zelfverzonnen kwinkslag vaak leuker dan een geprefabriceerde mop die de conversatie doodslaait. Moppen zijn vaak kleine samenzweringen onder gelijkgestemden. Het meest voorkomende thema is seks, gevolgd door domheid en slimheid (de Belgen en de blondjes), lichamelijke en sociale onwelvoegelijkheden (de poep- en piesgrappen), ziektes en rampen, macht en onmacht, rijkdom en armoede, etniciteit, familieproblemen, religie en politiek. Daarnaast kunnen moppen vaak een loopje nemen met de realiteit van alledag. Vanwege de taboe-onderwerpen kunnen moppen soms openlijk sexistisch of racistisch zijn. Maar of men nu ethische of esthetische bezwaren heeft tegen moppen, het neemt niet weg dat het volksverhalen zijn. In wetenschappelijk opzicht voldoen moppen steeds aan twee kenmerken: ze zijn incongruent en grensoverschrijdend. Incongruentie wil zeggen dat in moppen altijd twee zaken met elkaar in verband worden gebracht, die niet bij elkaar horen. Grensoverschrijdend zijn moppen in de zin dat er altijd een morele grens wordt overschreden - echter niet té ver, anders is de mop niet leuk meer.

Vertelspel 48 sleutelwoorden > 20.736 verhalen

Verhalen inspiratiekaarten waarmee je spelenderwijs leert jouw eigen verhaal te vertellen! Probeer 4 passende sleutelwoorden in handen te krijgen. Dan staat daar de titel van jouw verhaal, als een kop boven een krantenbericht. Prikkelend woordspel voor zowel zwakke als sterke praters. Stimuleert het creatief denken en vergroot je spreekvaardigheid.

€ 14,95 ISBN 978-90-807593-98

www.dubbelzes.nl

Educatief spel materiaal voor thuis en het onderwijs, de remedial teacher, trainer, coach, verteller, creatief schrijver

dubbelzes
uitgeverij